

Schandaalkroniek over wapenhandel

SHADOW WORLD
Regie Johan Grimonprez
Te zien in De Balie, Filmhallen, Kriterion
★★★★☆

Waarom worden er oorlogen gevoerd? Documentaire-essayist Johan Grimonprez (*Dial h-i-s-t-o-r-y, Double take*) concentreert zich in *Shadow world* op één aspect: de moderne wapenhandel. “Er zal altijd oorlog zijn omdat een kleine klik ervan profiteert,” zegt iemand in de documentaire. Het is de sleutelzin in de film, die de (westerse) wapenhandel uit de afgelopen decennia onder de loep legt. Dat levert een onthutsend beeld op van smeergeldschandalen, hebzucht en geheime deals. Wapenhandel is een lucratieve business, zodat velen belang bij oorlogen hebben. Omdat wapenfabrikanten om orders vechten, willen ze best smeergeld betalen.

De film zet meerdere schandalen op een rij, met als grootste de langlopende wapendeal van het Britse bedrijf BAE aan Saoedi-Arabië. Vanaf 1985 verkocht het bedrijf voor 43 miljard dollar straaljagers aan het land, waarvoor het naar schatting zes miljard dollar smeergeld betaalde. Volgens beschuldigingen streek alleen al prins Bandar bin Sultan, invloedrijk lid van het Saoedische koningshuis, één miljard aan smeergeld op. Dan deed Mark Thatcher, de zoon van Margareth Thatcher, het een stuk slechter, want hij kreeg naar verluidt ‘maar’ twaalf miljoen dollar op een geheime bankrekening gestort voor zijn lobbywerk achter de schermen. Hoe het precies zat, zullen we waarschijnlijk nooit weten, want premier Blair liet in 2005 het onderzoek naar smeergeld stopzetten onder druk van Saoedi-Arabië.

Het Brits-Saoedische smeergeldschandaal is er één van velen. Zo lieten ook Zuid-Afrikaanse politici van het ANC zich omkopen door Britse wapenfabrikanten. Maar het gaat Grimonprez niet primair om deze (bekende) schandalen, maar om de greep die de wapenlobby op regeringen heeft, met als resultaat oorlogen. Is het toeval dat altijd een paar maanden na Israëliische invasies in Gaza er een Israëliische wapenbeurs is? Dient Gaza als showterrein voor nieuwe wapens?

Shadow world suggereert dat de door president Bush aangekondigde permanente oorlog tegen het terrorisme ook sterk door de wapenlobby is beïnvloed. Geen vruchtbaarder klimaat voor de wapenbranche dan een constante sfeer van dreiging en angst. Dat oorlogen, zoals in Irak, ook nog eens steeds meer geprivatiseerd worden, maakt de invloed van de wapenlobby nog groter.

Shadow world geeft een verontrustend beeld van de krachten achter oorlogen, maar gooit te veel op één hoop. De Britse smeergeldschandalen zijn van een andere orde dan, om maar iets te noemen, het ook in de film aangehaalde Iran-Contraschandaal in 1986. In het eerste geval ging het om geld, in het tweede om geheime Amerikaanse steun aan een rechtse guerrillastrijd in Nicaragua. Het is al te eenvoudig om iedere oorlog te verklaren uit de duivelse invloed van de wapenbranche. Dat neemt niet weg dat Grimonprez alleen al door de schijnwerper op de duistere schaduwwereld van de wapenindustrie te richten, een urgente film heeft gemaakt.

Jos van der Burg

‘Je kan overleven door poëzie’

De Cambodjaanse regisseur Rithy Panh maakte met *Exile* opnieuw een documentaire over het verschrikkelijke bewind van de Rode Khmer.

Jan Pieter Ekker

Mensen hebben gezegd dat er na Auschwitz geen poëzie meer kan bestaan. Ik ben juist van mening dat we na Auschwitz alleen maar meer poëzie nodig hebben. Dat er alleen maar meer behoefte is aan kunst. In zware tijden wordt je wereld steeds kleiner. Als je je dan poëzie kunt herinneren, of als je in alle eenzaamheid in staat bent om je de gezichten van je verdwenen familieleden voor de geest te halen, kun je overleven. Het eerste wat totalitaire regimes en zekere ideologieën willen, is je je persoonlijkheid afnemen, je ontmenselijken. Ze laten iedereen dezelfde kleren dragen, knippen je haren af, laten je rijstkorrels eten... Ze kunnen ons alles afnemen, maar we hebben altijd nog onze verbeeldingskracht.”

Verlies van identiteit

De Cambodjaanse regisseur Rithy Panh (Phnom Penh, 1964) maakte met *Exile* opnieuw een poëtische, visueel verbluffende documentaire over de zwartste bladzijden uit de geschiedenis van zijn vaderland: het verschrikkelijke bewind van de Rode Khmer. Panh verbeeldt het verlies van zijn identiteit in zijn tienerjaren, het verlies van zijn familieleden, de hongersnood en de dwangarbeid in beelden vol symboliek. De beelden gaan gepaard met een voice-over die bespiegelingen over revolutie en ideologie van onder anderen Mao, Baudelaire en Robespierre afwisselt met persoonlijke herinneringen.

“Ik heb vaak helemaal geen zin om weer een film over Cambodja te maken. Maar als ik dan weer aan de slag ga, kom ik toch weer bij het onderwerp uit,” zegt Panh in een een-op-eengesprek op het afgelopen festival van Cannes, waar *Exile* was opgenomen in het hoofdprogramma en waar hij in 2013 de Prix Un Certain Regard won met *The missing picture*. De ballingschap uit de titel verwijst naar de verdrijving van Panhs familie uit Phnom Penh naar het platteland. Rithy was de enige die de genocide overleefde.

Problemen met het Frans

Hij is geen films gaan maken uit liefde voor de cinema, zegt Panh. “Ik wist niet eens wie Godard en Truffaut waren, ik had geen van hun films gezien toen ik een manier zocht om uit te drukken wat ik voelde. Ik wilde een verhaal vertellen, maar ik kon niet goed schrijven, omdat ik problemen had met de Franse taal. En ik wilde per se niet in het Khmer schrijven, de taal die in Cambodja wordt gesproken, omdat het me altijd doet denken aan de strijdkreten van de Rode Khmer. Toen gaf een van mijn leraren me

een camera. ‘Met beelden kun je ook je verhaal vertellen,’ zei hij. Probeer het eens.”

Pas later heeft Panh cinema leren kennen en is hij verliefd geworden op de kunstvorm. “Toen ik mijn eerste films maakte, was ik helemaal vrij. Nu kost het me moeite om me aan alle regels te onttrekken. Televisie is zo dominant; alles moet snel en alles gaat er hetzelfde uitzien. We kopen dezelfde spullen, praten op dezelfde manier, huilen op dezelfde manier ... Juist daarom is tegengas nodig. Juist daarom hebben we echte cinema nodig, boeken en andere kunst. Juist daarom wil ik verhalen op een andere manier vertellen. Zodat je geest vrij kan blijven. Zodat je kunt blijven reflecteren en je je kunt blijven verzetten.”

Na een korte stilte: “Mijn vader is in het geweer gekomen. Dat heeft hem zijn leven gekost. Dat was niet zijn keuze; zijn keuze was aan welke kant van de geschiedenis hij wilde staan. Dát is wat ik met mijn film wilde laten zien.”

Exile is vandaag, morgen en overmorgen te zien op het Idfa.

→ De Cambodjaanse regisseur Rithy Panh overleefde de verschrikkingen van de Rode Khmer.

‘Totalitaire regimes willen als eerste je persoonlijkheid afnemen’